

4. Aleksandar Nikolajević Veselovski.

NAPISAO DR. D. BORANIĆ.

U djelu A. N. Pypina Исторія русской этнографіи (Спб. 1891., II. t., str. 423. i d.) priopćio je A. N. Veselovski kratku autobiografiju, iz koje su uzeti podaci za ovaj članak. Rodio se Veselovski u Moskvi 8. siječnja 1838. Prvu je odgoju primio u roditeljskoj kući. Otac mu bijaše viši časnik u 3. kadetskom zboru, te ga sam poučavao u aritmetici i geografiji. Majka njegova, premda rođena Njemica, sasvim se priljubila ruskome životu; ona se brinula, da joj sin već u mladosti nauči njemački, francuski i engleski jezik. U gimnaziji, gdje se pored latinskoga upoznao još s talijanskim i španjolskim jezikom, osobito ga zanimala povijest i ruska književnost. U historičko-filologičkom fakultetu moskovskoga sveučilišta poglavitu je pažnju obraćao na predavanja Kudrjavceva iz općene povijesti („njegove su lekcije bile za me otkriće“) i Leontjeva iz filozofije. Slušao je i Buslajeva, koji je u Rusiji prvi počeo predavati poredbenu indoevropsku gramatiku i svoje radnje o ruskoj narodnoj književnosti izvodio po načelima mitologičke škole Grimmove. Svršivši god. 1859. sveučilišne nauke Veselovski je zaputio u Španjolsku, gdje je ostao godinu dana i odakle se vraćao u Italiju, Francusku i Englesku. No, kako sam priznaje, ovaj put mu nije donio mnogo koristi. Godine 1862. vratio se u Rusiju,

ali ga odmah zatim moskovsko sveučilište poslalo na dalji studij za granicu. U Berlinu je boravio dva semestra slušajući, između drugih, navlastito Müllenhoffa i Steinhala i baveći se provansalskim i baskičkim jezikom. Da upotpuni svoje znanje iz slavistike, buduću je godinu proboravio u Pragu, odakle se jednoć svratio i u Frušku Goru. U to se doba Veselovski sve više stao odvrćati od Grimmove škole, koja ga i prije nije zadovoljavala svojim mitičkim hipotezama i „romantizmom narodnosti“, te se počeo življe zanimati za kulturno-histočka pitanja. Interes za romanske književnosti i za poredbenu metodu u izučavanju literarnih pojava, koji je u njega razbudio već Buslajev svojim ekskurzijama u područje Dantea i Cervantesa pa sredovječnih legendi, podržavao je u Veselovskoga Ebertov časopis „Jahrbuch für romanische und englische Literatur“.

Kad mu „komandirovka“ nije bila produžena, Veselovski se nije vratio u Rusiju, nego je o svome trošku pošao u Italiju, gdje je ostao nekoliko godina. Živio je ponajviše u Firenzi, odakle bi češće polazio u Milan, Pisu, Bolognu i drugamo, baveći se izučavanjem talijanske renesanse. O njoj je htio napisati veliko djelo, ali se napokon uvjerio, da mu ne bi dostao ni cijeli život, da prikaže povijest renesanse onako, kako je on pomišljao. U to se vrijeme namjerio na spomenik (Il Paradiso degli Alberti), oko kojega je skupio sve svoje zanimanje. „Dok sam posve osamljeno radio te se po svojoj plahoj naravi nijesam ni s kim upoznavao, dogodi se, te se u ruskome društvu susretnem s De-Gubernatisom. U njegovu sam časopisu priopćio svoj člančić o Pucciju. Poslije nekoliko dana dođe k meni u biblioteci prof. d'Ancona i upozna se sa mnom; on me je upoznao sa Carduccijem i Comparettijem. Ja sam osjetio tlo ispod nogu, i sad mi je lakše bilo raditi.“ Tako je

Veselovski god. 1866. u Pisi štampao prvo oveće svoje djelo: „Novella della figlia del rè di Dacia. Testo inedito del buon secolo della lingua“, u kojemu obrađuje veoma rašireni motiv u literaturama i narodnim tradicijama. God. 1867—9. izdao je u Bologni u 4 sveska knjigu: „Il Paradiso degli Alberti e gli ultimi trecentisti. Saggio di storia letteraria italiana“. Tu Veselovski nije samo prvi put objelodanio i posve objasnio neke sredovječne talijanske tekstove, nego je podao i znatan prilog poznavanju talijanske renesanse, poglavito kulturnoga i literarnoga života u Firenzi u XIV—XV. vijeku. Uspjeh ovoga djela bijaše u učenom svijetu veoma velik. Veselovski se sada bavio mišlju, da zauvijek ostane u Italiji. Ali uto mu stignu pisma od Buslajeva i Leontjeva, koji ga pozvaše u Moskvu, da se pripravi za stolicu historije stranih književnosti. Veselovski se doista vrati u Rusiju i za magistersku disertaciju preradi svoje talijansko djelo u ruskom jeziku: *Вилла Альберти* (Moskva 1870). No poradi nekih formalnih razloga Veselovski nije postao profesor u Moskvi, nego je na poziv O. Millera otišao u Petrograd, gdje je u listopadu 1870. god. kao privatni docent započeo svoja predavanja „o metodama i ciljevima književne povijesti kao znanosti“. Godine 1872. postao je izvanredni, a god. 1879. redovni profesor opće povijesti književnosti, koju je predavao sve do svoje smrti 23. listopada 1907. Ne treba izrije kom spominjati, da je epohalni rad, koji je Veselovski neobično obilno razvijao punih 40 godina, i u Rusiji i izvan nje naišao na priznanje mnogih učenih društava i akademija; našoj je akademiji pripadao kao član dopisnik od god. 1893.

Slaveći 50-godišnjicu A. N. Veselovskoga njegovi su daci izdali *Указатель къ научнымъ трудамъ А. Н. Веселовскаго* (Сиб. 1888., 2. izd. 1896.). Godine 1906.

objelodanio je P. K. Simoni potpunu bibliografiju njegovih dotada izašlih radnja i naveo oko 270 brojeva. (Къ 40-лѣтію учено-литературной дѣятельности проф. и акад. А. Н. Вес., Спб.) Iz ovoga golemog rada dotaknut ćemo se ovdje samo najkrupnijih pojava, koji će nam pokazati bar glavna područja njegova naučnog djelovanja.

U cijelome nizu rasprava Veselovski je obradio različne motive iz sredovječnih romana i pripovijesti. U ovim i sličnim raspravama, pristajući u glavnom uz Benfeyevu hipotezu o pozajmljivanju i seljenju motivâ, Veselovski je dosljedno i genijalno provodio historičko-poredbenu metodu i time se posve udaljio od mitologičke škole, kojoj su u Rusiji glavni zastupnici bili Buslajev, Afanasjev i Or. Miller. Osnove svojoj metodi udario je Veselovski doktorskom disertacijom: Славянскія сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ и западныя легенды о Морольфѣ и Мерлинѣ. Изъ исторіи литературнаго общенія востока и запада (Спб. 1872., str. XX + 350). Još su znatnije njegove rasprave, koje su u Сборнику отд. рус. яз. izlazile pod natpisom: Изъ исторіи романа и повѣсти (I. 1886., 511 + 80 str., II. 1888., 350 + 262 str.). Tu je Veselovski istražio izvore grčkomu romanu o Aleksandru Velikom, pokazao i razjasnio poglavito njegove srpske redakcije, raspravio Salomunske priče, Apolonija Tirskoga, pripovijesti roman-skoga izvora, kao Trojanski rat, Tristana i Bova, Attilu i t. d. Uz raspravljanje on je izdao i mnoštvo novih rukopisa, koji se čuvaju u različnim evropskim bibliotekama, te odredio, gdje su oni mogli nastati i kuda su se širili. On nije samo dokazao sveze i zavisnost pojedinih motiva, nego je i oštro označio vrijednost ovih književnih pojava za narodni ep uopće i objasnio kulturnu ulogu Istoka, Vizantije, južnih Slavena, Italije

i t. d., a isticao je svuda i činjenice, koje su znatne za kulturnu povijest naroda ili za njegovu psihologiju. (Isp. N. N. Trubieyn: „А. Н. Веселовскій“, Извѣстія отд. рус. яз. 1907., XII. 3., str. 21.) Neke rezultate svojih studija, koji bi mogli zanimati i evropski učenici svijet, priopćivao je Veselovski u romanskim i njemačkim časopisima, navlastito pak u Jagićevu Archiv-u, gdje je izišla i jedna od posljednjih rasprava ovoga pravca: „Zur Frage über die Heimath der Legende vom hl. Gral“ (XXIII., 1901.). Ovdje će spomenuti i slične ranije njegove radnje: Греческій романъ (Ж. М. пр. 1876.), koju je napisao u povodu knjige E. Rohdea, па Беллетристика у древнихъ Грековъ (Вѣст. Евр. 1876.) i Византійскія повѣсти и Варлаамъ и Иоасафъ (Ж. М. пр. 1876.).

Među najsjajnije radove A. N. Veselovskoga pripadaju rasprave, u kojima obrađuje legendarne motive. Ovamo idu: Опыты по исторіи развитія христіанской легенды (Ж. М. пр. 1876—1877.). Prvi dio radi poglavito o „otkrivenju Metodija Patarskoga i o vizantijsko-germanskoj cesarskoj priči“, te su naročito lijepo prikazane različne legende o posljednjem cesaru, koji se vraća i sakriva; u drugom se dijelu između ostalog raspravlja o Nedjelji, Anastasiji, Petki, razbiraju se legende o Sibili, Bogorodičinu snu, o reine Pedauque i t. d. I ovdje se u „prilozima“ priopćuje neki do onda neobjelodanjeni tekstovi. Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ obuhvataju 24 rasprave (oko 1640 strana), koje su izlazile u Ж. М. пр. od god. 1879—1891. U njima se obrađuje golema legendarna, hagiografička i apokrifna građa, kao što je na pr. krsno drijevo, sionski kamen alatyr-oltar, pop Jeremija i molitva sv. Sisinija, priče o sv. Đuri i pjesme o Egoriju Hrabrome, Irod i Irodijada, Južna carica i nje-

zina sveza sa Salomunom, izvori pjesama o t. zv. Golubinoj knjizi, Bogomili i Pavličani, ruska i slavenska eshatologija s paralelama iz Danteova pakla i t. d. Tu je Veselovski pokazao onaj veliki utjecaj, što su ga kršćanska pa grčko-rimska i istočna vjerovanja izvršivala na poeziju slavenskih naroda. Uza to je dubokom historičko-poredbenom analizom osvijetlio različne kulturne pojave narodâ u prošlosti i sadašnjosti u člancima o sudbi-dolji, o koledama, o kultu Dionisijevu, o Ivanjdanu, o rusaljima i dr. Na različnim mjestima dotiče se obredne simbolike, navlastito podajući mnoga razjašnjenja svadbenim običajima. Ovamo pripada i znatna rasprava: Гетеризмъ, по́братимство и кумовство въ Купальско́й о́брядности (Ж. М. пр. 1894.), koja se ističe posve novim pogledima i obiljem veoma uspjelih analogija iz kulturne povijesti razliĉnih naroda.

Sasvim novu epohu stvorio je Veselovski svojim radovima o ruskom narodnom epskom pjesništvu. Prije njega tražile su se u byljinama mitologiĉke ili simbolistiĉko-mistiĉke crte, a takav trud dakako nije mogao donijeti pravih rezultata. Veselovski se i ovdje poslužio poredbeno-historiĉkom metodom te je rusku narodnu poeziju objasnio oĉevidnim paralelama iz sredovjeĉnoga pjesništva zapadnih i istoĉnih naroda. U člancima, što ih je priopćio u Зап. А. Н. od god. 1881—1884. pod natpisom: Южно-русскія былины, i u Ж. М. пр. od god. 1885—1890. pod natpisom: Мелкія замѣтки къ былинамъ, on je — da navedem samo nekoliko primjera — dokazao svezu Ilije Muromca s junakom Bravlinom iz žića sv. Stefana Suroškoga, s Ornitom, Ilias af Greka iz Tidrek-sage, dalje svezu liĉâ Ilije Gromovnika i sv. Ilije, Dobrinje-anikita i sv. Đure; pokazao je zavisnost Solovja Budimirovića o svadbenoj simbolistici i književnim motivima; utvrdio je hipotezu

o gotskom izvoru Hotena Bludovića i svezu pjesme o Djuki s pričama o pohodu Karla Velikoga u Carigrad; objasnio je različne elemente tatarske i pojave drugih neprijatelja u pjesmama i t. d. I u ovim radnjama, koje se odlikuju neobičnom dubinom pogledâ i upravo uzornom potpunosti upotrebljene građe, Veselovski ne istražuje samo izvore ovoga ili onoga sujeta, nego prati i dalji njihov historički i geografički razvitak, a ne pušta s vida ni uzgredne potankosti, ako su one i koliko u svezi s glavnim predmetom, koji razmatra.

Već u nekim ranijim raspravama Veselovski se usput bavio pitanjima o historičkoj poetici. Između god. 1894. i 1899. napisao je on iz toga područja i nekoliko osobitih djela. U ovim sintetičkim radovima, kako primjećuje Trubicyn (o. c. str. 27.), pred nama ne vidimo toliko naučnjaka, koji nas u čudo nagoni svojom golemom doktrinom i ostrim umom, koliko umjetnika, koji po snazi i lakoći asocijacija veže istovetne pojave na nepreglednom prostoru mjesta i vremena. On je tu fini psiholog, koji razumije i suvremene dekadente i prvobitno tepanje prahistoričkoga čovjeka. Čuvane radnje o historičkoj poetici Büchera, Oppenheima, Wolfa, Brunetièra, Letourneau-a i dr. Veselovski nadmašuje dublinom i širinom svojih opažanja; u tome bi se mogao možda isporučiti samo sa Spencerom. U raspravama Изъ введенія въ историческую поэтику (Ж. М. пр. 1894.) i Три главы изъ исторической поэтики (ib. 1899.) Veselovski izlaže svoja mišljenja o postanju i razvitku poezije, počevši od najdavnijih vremena, kad je čovjek svoja čuvstva iskazivao samo ritmom, kojemu se poslije pridružio tekst. Iz potonjega korskoga oblika on preko obrednih vjerskih pa svadbenih i pogrebnih pjesama dolazi do lirsko-epskoga tipa, iz kojega se napokon izvila čista epika. U njoj opaža poglavito dva

momenta: „prirodnu ciklizaciju“ (neke pjesme gube svoje isprvične karakterističke osobine) i „genealogičku idealizaciju“ (crte starijih junaka prenose se na mlađe). Uporedo s ovim unutrašnjim razvitkom teče i spoljašnji: razvitak pjesničkoga stila, koji najzad postaje niz ustaljenih formula. Pojedina pitanja o pjesničkom stilu obrađuje Veselovski u tri znatne rasprave: Изъ исторіи эпитета (Ж. М. пр. 1895.), Эпическія повторенія какъ хронологическій моментъ (ib. 1897.) i Психологическій параллелизмъ и его формы въ отраженіяхъ поэтическаго стиля (ib. 1898.). Iz velikoga mnoštva posve novih i vrlo uspjelih naučnih tekovina, koje donose ove rasprave, spomenut ću samo, da je Veselovski u njima pokazao, kako ovakve studije, provedene koliko je moguće na široj osnovi, mogu lijepo poslužiti hronologiji pjesničkih tvorevina ondje, gdje bi se drugi kriteriji pokazali nedovoljni ili bi podavali sumnjive rezultate.

Potkraj svoga života Veselovski se opet vratio k predmetu, koji mu bijaše tako mio u mladosti — k talijanskoj renesansi. Pošto je preveo i god. 1891—1892. u Moskvi izdao „Decamerone“ u dva sveska, štampao je oveće djelo: Боккаччо, его среда и сверстники (Спб. I. 1893., II. 1894.), u kojemu ne prikazuje samo potanko život i rad slavnoga novelista, nego i glavnih njegovih suvremenika, a uzato u živim slikama predodžuje tadašnji kulturni život u Firenzi, Napulju i dr., te po svome običaju objelodanjuje i neke nove i vrijedne dokumente. Ovu je studiju upotpunio drugom pod natpisom: Петрарка въ поэтической исповѣди canconiere (Moskva 1905.). K ovim radnjama o prvacima starije talijanske književnosti pridružuje se posljednja knjiga A. N. Veselovskoga, o glavnom zastupniku ruskoga romantizma: В. А. Жуковский. Поэзія чувства и сер-

дечнаго воображенія (izd. akad. Спб. 1904., XII + 546.). S imenom Veselovskoga uvijek se u Rusiji združivala predodžba evropskoga naučnjaka prvoga reda, čiji spisi ostaju nažalost nepristupni široj publici. On je ovom knjigom, napisanom laganim i elegantnim slogom, porušio pregradu, koja ga je dijelila od njegovih obrazovanih zemljaka-nestručnjaka; i u tome je, pored unutrašnjega, velik i njezin spoljašnji uspjeh. (Isp. F. Pastrnek: „A. N. Veselovskij“, Almanach čes. akad. XVII., str. 156.). Ostala djela njegova još čekaju vještaka, koji će umjeti da im poda popularan oblik. A kako se Veselovski na mnogo mjesta u različnim svojim radnjama obzire i na tradicionalnu književnost Hrvatâ i Srbâ, bit će potrebno da se u osobitom članku izlože rezultati njegovih studija, koje se tiču ovoga područja. Iz ovakvoga će se prikaza razabrati velike zasluge, što ih je A. N. Veselovski stekao i za našu nauku.
